

**MANAGEMENTUL PERFORMANT
AL ACHIZIȚIILOR PUBLICE
ÎN ORGANIZAȚIILE MILITARE**

FLORIN EMIL MARDALE

**MANAGEMENTUL PERFORMANT
AL ACHIZIȚIILOR PUBLICE
ÎN ORGANIZAȚIILE MILITARE**



EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2017

Colecția ȘTIINȚE ECONOMICE

Redactor: Gheorghe Iovan

Tehnoredactor: Florin Emil Mardale

Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARDALE, FLORIN EMIL

Managementul performant al achizițiilor publice în organizațiile militare / Florin Emil Mardale. - București : Editura Universitară, 2017
ISBN 978-606-28-0615-6

355

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062806156

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2017

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE

comenzi@editurauniversitara.ro

O.P. 15, C.P. 35, București

www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

CUPRINS	5
PREFAȚĂ	9
CAPITOLUL 1. DETERMINĂRI ALE SISTEMELOR DE ACHIZIȚII PUBLICE	15
1.1. Evoluția istorică a tranzacțiilor comerciale și influența acestora asupra progresului societății umane	16
1.1.1. Istoricul tranzacțiilor comerciale, de la troc la e-commerce	17
1.1.2. Licitările, parte a tranzacțiilor comerciale, formă superioară de schimb	25
1.1.3. Scurt istoric al achizițiilor în domeniul militar. Aspecte actuale	29
1.2. Strategia Organizației Mondiale a Comerțului în corespondență cu regulile și procedurile de achiziție publică europene	37
1.2.1. Strategia Organizației Mondiale a Comerțului privind achizițiile publice	37
1.2.2. Regulile și procedurile de achiziție publică europene	44
1.2.3. Determinări conceptuale comune privind achizițiile publice în cadrul Acordului privind achizițiile publice al Organizației Mondiale a Comerțului și în legislația europeană	50
1.3. Conceptul european de achiziție publică	53
1.3.1. Noul concept european privind achizițiile publice	53
1.3.2. Strategia de aplicare a conceptului de achiziție publică la principalii actori economici ai Uniunii Europene	60
1.3.3. Mecanismul achizițiilor publice din România, parte componentă a sistemului de achiziții publice european	64
1.3.4. Componenta de achiziții publice a organizațiilor militare, subsistem activ al sistemului național de achiziții publice	69
CAPITOLUL 2. CONSIDERAȚII PRIVIND MANAGEMENTUL ACHIZIȚIILOR PUBLICE ÎN ORGANIZAȚIILE MILITARE ÎN CONDIȚII DE PERFORMANȚĂ	75
2.1. Delimitări conceptuale privind managementul achizițiilor publice în fața solicitărilor actuale de creștere a performanței	75

2.1.1.	Conceptul de achiziție publică în instituțiile publice	77
2.1.2.	Performanța în achizițiile publice, între necesitate și deziderat	80
2.1.3.	Presiunile economice actuale asupra managementului achizițiilor publice în organizațiile publice	83
2.2	Sistemul managerial al achizițiilor publice în organizațiile militare	86
2.2.1.	Conceptul de sistem managerial performant al achizițiilor publice în organizațiile militare	87
2.2.2.	Subsistemul metodologico-managerial	91
2.2.3.	Subsistemul decizional	93
2.2.4.	Subsistemul informațional	99
2.2.5.	Subsistemul organizatoric	103
2.3.	Considerații privind managementul performant al achizițiilor publice în organizațiile militare	108
2.3.1.	Necesitatea asigurării unui management performant al achizițiilor publice în organizațiile militare	109
2.3.2.	Provocările economice actuale privind aplicarea principiilor achizițiilor publice în condiții de performanță	111
2.3.3.	Funcțiile managementului performant al achizițiilor publice	116
2.3.4.	Managementul riscului în domeniul achizițiilor publice specifice organizațiilor militare	122
2.4.	Planificarea, organizarea și desfășurarea procedurilor de achiziții publice în organizațiile militare în condiții de performanță	126
2.4.1.	Planificarea adecvată a achizițiilor publice în organizațiile militare pentru atingerea performanței în derularea activităților specifice	126
2.4.2.	Organizarea performantă a procedurilor de achiziții publice planificate în structurile militare	128
2.4.3.	Desfășurarea procedurilor de achiziții publice în organizațiile militare în condiții de performanță	131
	CAPITOLUL 3. OPȚIUNI PRIVIND CREȘTEREA PERFORMANȚEI SISTEMULUI DE ACHIZIȚII PUBLICE ÎN ORGANIZAȚIILE MILITARE	137
3.1.	Principalii factori de influență ai achizițiilor publice în organizațiile militare	137
3.1.1.	Factori cu influență pozitivă asupra achizițiilor publice	139
3.1.2.	Factori cu influență negativă asupra achizițiilor publice	143

3.1.3.	Opțiuni de modelare pozitivă a factorilor ce influențează achizițiile publice din organizațiile militare	149
3.2.	Determinări ale creșterii performanței achizițiilor publice în organizațiile militare	153
3.2.1.	Conceptul european de evaluare a performanței în achizițiile publice	154
3.2.2.	Măsuri de creștere a performanței în achizițiile publice specifice organizațiilor militare	159
3.2.3.	Elemente ale evaluării performanței achizițiilor publice din organizațiile militare	164
3.3.	Indicatori de performanță ai achizițiilor publice în organizațiile militare	167
3.3.1.	Noi tendințe în evaluarea achizițiilor publice	167
3.3.2.	Indicatori de performanță ai achizițiilor publice cu utilizare în organizațiile militare	172
3.3.3.	Posibilități de modelare a indicatorilor de performanță ai achizițiilor publice	183
3.3.4.	Efectul utilizării indicatorilor de performanță în activitatea de achiziție publică din organizațiile militare	187
3.3.5.	Studiu de caz: Analiza bonității ofertanților participanți la procedura de achiziție publică a produsului „ <i>motorină</i> ” la UM 0XXX Sibiu	191
	CONCLUZII	201
	LISTĂ CU ABREVIERI ȘI ACRONIME	207
	BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	209
	ANEXE	217

PREFAȚĂ

Societatea contemporană se află la o adevărată răscruce, care probabil că nu reprezintă „*sfârșitul istoriei*” proclamat de Francis Fukuyama în momentul prăbușirii comunismului, dar este mult mai aproape de „*ciocnirea civilizațiilor*” prevăzută de Samuel Huntington în 1997. Încercarea de creare a unor poli de stabilitate și determinarea unor tendințe de „*normalizare*” a evoluției economice sunt tot mai greu de realizat. În anii anteriori apariției crizei economice, creșterea economică se situa în jurul valorii de 4% pe an, dar acum sunt considerate adevărate performanțe, rate ale creșterii economice mai mari de 2%.

Implicarea statului, determinată ca raport între cheltuielile publice și venitul național, a crescut din două motive, care s-au suprapus și s-au susținut reciproc, și anume: creșterea cheltuielilor finanțate de la bugetul de stat, cel mai adesea din deficit, utilizate pentru accelerarea dezvoltării economice, dublată de majorarea impozitelor pentru a le putea susține¹.

Teoretic, cheltuielile ar fi trebuit să fie reduse în perioadele de creștere economică pentru a se realiza surplusuri care să acopere deficitele create, dar această scădere nu s-a produs, fiind de altfel greu de realizat prin prisma efectelor sociale și politice pe care le-ar genera. În perioade de avânt economic să le ceri propriilor cetățeni să fie cumpătați în utilizarea propriilor venituri reprezintă un risc prea mare în plan politic pentru clasa conducătoare. De asemenea, ajustarea veniturilor statului, determinată de o scădere a taxelor, impozitelor și contribuțiilor sociale în aceeași perioadă, de boom, ar contribui într-o măsură semnificativă la scăderea posibilităților de stimulare în perioadele preelectorale, ceea ce nu este considerat, momentan, acceptabil.

Prin urmare, raportându-ne la evoluția economiei globale, condiționată de nevoile tot mai crescute de creștere a cheltuielilor pe de o parte, dar și de contractarea veniturilor statelor pe de altă parte, considerăm că urmărirea unui sector de piață de aproximativ 20% din PIB-ul mondial, pe care îl reprezintă achizițiile publice, a devenit o necesitate. De aceea, ne propunem tratarea domeniului achizițiilor publice prin prisma locului pe

¹ Grzegorz W. Kolodko, *Încotro se îndreaptă lumea: economia politică a viitorului*, Editura Polirom, Iași, 2015, pp. 98-124.

care acestea îl ocupă în cadrul unei economii, dar și a modului cum pot fi gestionate în mod eficient procesele de achiziții publice în cadrul organizațiilor **finanțate din bugetele naționale** în general, și a celor militare în mod particular.

În virtutea experienței practice acumulate în domeniul achizițiilor publice, prin natura meseriei de contabil șef într-o organizație militară de jandarmi, dar și ca urmare a dobândirii unei experiențe internaționale în urma participării la o misiune internațională de audit (privind mecanismul funcțional și execuția bugetară a Forței de Jandarmerie Europene de la Vicenza), am considerat necesară elaborarea prezentei lucrări științifice, un studiu util atât specialiștilor cât și celor interesați de funcționarea managerială performantă a acestui domeniu complex.

În cadrul demersului nostru științific am abordat aspecte teoretice privind evoluția tranzacțiilor comerciale, a licitațiilor, dar și noile abordări conceptuale acceptate la nivel european, urmărind apoi modul de gestionare a procesului de achiziție publică la nivelul organizațiilor militare. Am finalizat prezentând opțiunile teoretice și practice de optimizare a procesului de achiziție publică desfășurat la nivelul unei organizații militare de nivel ordonator terțiar de credite, precum și efectele utilizării unor indicatori de evaluare a acestei activități.

Astfel, în primul capitol, intitulat „**Determinări ale sistemelor de achiziții publice**”, vom evidenția, atât din punct de vedere istoric, cât și conceptual, evoluția activităților de comerț, plecând de la nivelul trocului și ajungând, în zilele noastre, la comerțul electronic și utilizarea noilor bani electronici. Totodată, vom încerca să surprindem și aspecte ale pieței achizițiilor publice din diferite țări europene, precum și diferite abordări ale conceptelor prevăzute în noile directive europene.

Nu în ultimul rând, vom prezenta dezvoltarea și adaptarea sistemului achizițiilor publice din țara noastră la legislația și realitățile economice europene. În acest sens, vom reliefa procedurile, tehnicile și metodele utilizate pe plan intern, care coincid cu prevederile europene, cu precizarea că la această dată s-a realizat corelarea legislativă cu directivele europene din 2014.

De asemenea, o componentă importantă a sistemului public de achiziții o reprezintă subsistemul creat de organizațiile din sectorul de apărare, ordine publică și siguranță națională, care, deși are câteva particularități, urmărește adaptarea la realitățile menționate și satisfacerea unor cerințe din ce în ce mai complexe a acestor instituții, prin aplicarea procedurilor și tehnicilor de achiziție publică utilizate și de ceilalți participanți pe piața de profil. În acest scop, demersul nostru științific încearcă să convingă specialiștii în domeniul achizițiilor publice din

organizațiile militare că abordarea deschisă, europeană, în toate activitățile specifice trebuie să rămână un deziderat cât mai curând de atins și de urmărit în activitatea cotidiană.

În cadrul capitolului secund, denumit „**Considerații privind managementul achizițiilor publice în organizațiile militare în condiții de performanță**”, vom releva, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, conceptul de achiziție publică desfășurat în condiții de performanță, evoluția acestei sintagme în ultimii ani și aplicarea în cadrul utilizării fondurilor publice a unor noi parametri de cuantificare a eficienței.

Vom analiza modalitățile de funcționare ale unei organizații militare urmărind toate cele patru subsisteme manageriale, respectiv cel metodologico-managerial, cel decizional, cel informațional și cel organizațional, reliefând locul și importanța fiecăruia dintre acestea, în cadrul procesului de conducere.

În vederea asigurării unui management performant al achizițiilor publice la nivelul organizațiilor militare, vom urmări în același timp și provocările și constrângerile economice actuale asupra aplicării principiilor europene. De asemenea, vom prezenta funcțiile actuale ale managementului, dar și riscurile întâlnite în activitatea curentă cu care se confruntă specialiștii din domeniul achizițiilor.

Nu în ultimul rând, vom atinge aspectele practice ale procesului de achiziții publice, plecând de la planificarea, organizarea și **controlul desfășurării** acestuia în condiții de performanță, care pot permite finalizarea unei proceduri de achiziție, dar și atingerea obiectivelor stabilite la nivel organizațional.

Vom insista, totodată, și asupra asigurării unei resurse umane complete la nivelul structurilor de suport, și implicit la nivelul compartimentelor de marketing și achiziții din cadrul structurilor militare, reliefând, pe de o parte, importanța acestui domeniu de activitate, dar urmărind posibila evoluție ulterioară a realității socio-economice.

În ultimul capitol „**Opțiuni privind creșterea performanței sistemului de achiziții publice în organizațiile militare**” vom recomanda principalii factori de influență ai achizițiilor publice, atât cu determinare pozitivă, cât și negativă. Vom prezenta apoi existența condiționărilor pozitive de ordin politic, economic, social aparținând mediului extern, dar și cele interne, vizând în primul rând structurarea instituțională, astfel că modelarea acestora va urmări realizarea obiectivelor propuse în condiții de performanță.

În vederea performării procesului de achiziție publică în organizațiile militare, vom propune aici, spre analiză, indicatori de

performanță adecvată măsurării economiilor financiare obținute, a prețurilor pe produs, dar și a eficienței anuale a utilizării fondurilor publice și a implementării finale a unui contract sau proiect, iar pe de altă parte indicatori necesari determinării performanței competitive a ofertanților-furnizori participanți la procesele de selecție aferente procedurilor de achiziții publice programate și desfășurate în organizațiile militare. De asemenea, vom urmări impactul generat asupra unei organizații militare prin aplicarea acestor indicatori.

Pentru atingerea performanței acțiunilor de programare și derulare a achizițiilor publice în cadrul organizațiilor militare, apreciem că în cadrul cercetării noastre rămâne esențială combinarea de o manieră eficientă a principalelor resurse avute la dispoziție, și anume cele umane, alături de cele financiare.

Determinarea performanței, în cadrul acestui sector de activitate, se poate reduce în mod practic la o măsurare a resurselor financiare economisite, la înregistrarea atingerii scopurilor organizaționale, la calitatea acțiunilor prestate de organizația militară, precum și la modelarea componentei umane a organizației.

Toate acestea au la bază nivelul de mărime a bugetului, tipul de ordonator de credite al organizației militare, modalitatea și sursele de finanțare a activităților, siguranța realizării acestora, precum și perioada de timp ce trebuie alocată efectuării activității.

Sub aspect managerial militar, din punctul nostru de vedere, direcțiile de dezvoltare vor urmări faza de concepție a strategiilor de achiziție publică, etapa de desfășurare propriu-zisă, de control post-factum și de profesionalizare a compartimentelor interne de specialitate.

Vom încerca să propunem și un model de evaluare a performanței achizițiilor publice, care va putea urmări realizarea eficientă și eficace a acestui proces. Acest model este simplu și ușor de folosit, are un scop clar, iar în baza rezultatelor obținute va genera un feedback eficient. De asemenea, ne dorim ca posibila aplicare a acestui model să conducă la îmbunătățirea performanței achizițiilor publice, și nu doar să o monitorizeze, să încerce să identifice și să elimine pierderile inutile, dar și să determine o coordonare și monitorizare adecvate programării și derulării proceselor de achiziție publică din partea structurii manageriale a organizației militare.

Astfel că, putem sintetiza afirmând că demersul nostru științific urmărește atingerea următoarelor obiective:

- evidențierea caracteristicilor tranzacțiilor comerciale, a licitațiilor și a achizițiilor;

Managementul performant al achizițiilor publice în organizațiile militare

- prezentarea noului concept european privind achizițiile publice;
- evidențierea aspectelor privind performanța și creșterea performanței în organizațiile militare în cadrul proceselor de achiziție publică;
- planificarea, programarea și coordonarea acțiunilor adecvate unui management performant al achizițiilor publice în organizațiile militare;
- evidențierea principalilor factori de influență ai achizițiilor publice în organizațiile militare;
- prezentarea unor indicatori de determinare a performanței achizițiilor publice în organizațiile militare și modalitatea practică de aplicare a acestora în cadrul unui proces de achiziție publică.

CAPITOLUL 1 DETERMINĂRI ALE SISTEMELOR DE ACHIZIȚII PUBLICE

Domeniul achizițiilor publice este în esență rigid și oarecum imobil, fiind reglementat și urmărit în permanență de toate autoritățile publice, dar aceste lucruri nu pot împiedica încercarea de perfecționare, modernizare și inovare, având în vedere, mai ales, existența în mediul economic înconjurător a multor constrângeri și condiții nefavorabile. În acest scop, trebuie urmărite în special nevoile organizațiilor publice, tot mai diversificate și mai complexe, care încearcă să țină pasul cu evoluția exponențială a tuturor domeniilor de activitate, dar și „îngrădirile” generate de permanentizata criză economică ce induce, în primul rând, o subfinanțare a tuturor sistemelor publice.

Urmărind în evoluție acest demers, trebuie să pornim în această analiză de la o definiție general acceptată, care prezintă achizițiile publice ca fiind „*activitatea de obținere de bunuri și/sau servicii pentru o organizație publică*”, iar „*datorită mărimii impresionante a acestui sector în Statele Unite ale Americii, un număr impresionant de operatori economici găsesc acest domeniu extrem de profitabil și se axează aproape exclusiv pe furnizarea de produse sau servicii organizațiilor publice*”².

Dimensiunea acestui sector economic este estimată de către Comisia Europeană în jurul valorii de 19% din produsul intern brut al Uniunii Europene³, de aceea se încearcă, la nivelul întregii piețe comune europene, armonizarea sistemelor achizițiilor publice.

Sistemul general al achizițiilor publice trebuie și să reprezintă, de fapt, o parte a realității juridice, economice și tehnice a societății, încercând să satisfacă interesul public, respectiv să conducă spre o creștere și îmbunătățire a mediului de viață al comunității.

Având în vedere evoluția sistemelor de achiziții de-a lungul timpului, putem stabili anumite borne și direcții de evoluție, dintre care putem aminti data de 25 martie 1957, data încheierii tratatului pentru

² www.businessdictionary.com/definition/gouvernement-procurement.html accesat la data de 20.06.2016.

³ europa.eu/youeurope/business/public-tender/rules-procedures/index_to.html accesat la data de 19.06.2015.

înființarea Comunității Economice Europene, care a instituit și cele patru libertăți fundamentale europene, extrem de importante pentru achizițiile publice, respectiv: libera circulație a mărfurilor, libera circulație a serviciilor, libera circulație a persoanelor și libera circulație a capitalurilor.

Legislația europeană conține prevederi care au încurajat și încurajează concurența reală între firme, pentru a stimula atât operatorii economici, cât și pentru ca instituțiile utilizatoare ale fondurilor publice să obțină bunuri, servicii sau lucrări de calitate superioară, urmărind în primul rând existența unor proceduri de selecție cât mai transparente. Bineînțeles că în logica legislativă europeană există și acțiuni coercitive împotriva autorităților contractante, care nu urmăresc să respecte și să aplice această legislație.

Noile directive europene adoptate la începutul anului 2014 creează noi posibilități și oportunități de abordare a domeniului achizițiilor publice, fiind adaptate noilor condiții tehnico-economice, oferind atât autorităților contractante, cât și operatorilor economici un cadru legislativ stimulat și propice desfășurării acestei activități.

Organismele mondiale și europene de reglementare și urmărire a activității comerciale au ca obiective principale asigurarea unei prezențe uniforme și semnificative a operatorilor economici pe piețele lumii, neomițând nici participarea acestora în sfera achizițiilor publice, o componentă importantă a piețelor de consum. Urmărind poziția acestora, considerăm că se încearcă o trecere de la o risipă ostentativă a resurselor publice către o redimensionare și o nouă abordare a angajării acestor resurse, în condiții tot mai stricte de monitorizare a acestora.

Având în vedere această idee, se constată că la nivel global s-a atins un anumit grad de saturație în ceea ce privește susținerea financiară a unor organizații publice mari, imobile, greu accesibile și mari cheltuitoare, societatea civilă urmărind acum să întrevadă rezultate concrete, rapide și de mare eficacitate. De aceea, și domeniul achizițiilor publice trebuie să urmărească adaptarea instituțiilor de profil la aceste cerințe și să încerce răspunsuri cât mai concrete și transparente la întrebările societății privind utilizarea fondurilor publice.

1.1. Evoluția istorică a tranzacțiilor comerciale și influența acestora asupra progresului societății umane

Atunci când se urmărește evoluția istorică a societății umane se constată că progresul a fost adus, în principal, de schimburile comerciale și de cuceririle rezultate în urma unor conflicte armate. De asemenea, a existat în permanență o legătură mutuală între schimburile comerciale și conflictele

armate, marii operatori economici din piețe încercând să-și câștige poziții favorabile de negociere a condițiilor contractuale, prin forța armatelor statelor din care proveneau (nici nu se puteau închipui state cu armate puternice fără niște economii adecvate care să susțină efortul militar).

În formele primare de organizare socială, oamenii dețineau în comun bunurile, împărțind în mod egal atât munca, cât și rezultatele acesteia. Nevoile primare i-au determinat să încerce să creeze surplusuri de bunuri pentru a face față perioadelor dificile care, în acea perioadă, erau extrem de frecvente. Tot atunci, au apărut și conflictele și tipurile de războinici, deoarece se constata că activitățile militare erau extrem de profitabile sub aspect economic, datorită modului facil de acumulare rapidă a resurselor.

Dar, demersul pe care îl întreprindem aici cuprinde numai latura comercială a evoluției umane, așa că vom rămâne în sfera schimburilor și tranzacțiilor comerciale, potrivit evoluției acestora de la începuturile civilizației și până la comerțul electronic.

1.1.1. Istoricul tranzacțiilor comerciale, de la troc la e-commerce

În demararea unui demers în sensul abordării evoluției istorice a tranzacțiilor economice, considerăm că trebuie urmărite în paralel atât evoluția organizării sociale, apariția și utilizarea banilor, precum și manifestarea evolutivă a comercianților și firmelor de comerț.

Dovezile istorice descoperite de-a lungul timpului au indicat faptul că în zorii omenirii, până la apariția unor forme organizate de viață socială, schimburile economice erau extrem de greoaie și foarte rare. Bineînțeles că prima formă de schimb economic a fost *troc*ul, dictată în primul rând de nivelul de dezvoltare al societății umane la acel moment, cât și de posibilitățile limitate de producție și de mișcare ale unei societăți preponderent agricole. Această formă de schimb avea să fie depășită relativ rapid, datorită apariției monedelor, cât și manifestării nevoilor în creștere ale oamenilor și încercării acestora de a conferi o valoare sporită propriei munci.

În Mesopotamia „*templul era principala forță economică*”⁴, fiind locul în care se produceau și primele tranzacții comerciale, în special cu produse agricole, gen piei prelucrate, grâne, carne, lână ș.a., având la bază reglementări foarte clare și specifice, menționate în *Codul lui Hammurabi*

⁴ Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, vol I, p. 68.

(codul vechi din sec. al XVIII-lea î.Ch. uimește și astăzi prin normele extrem de clare de drept civil, penal, de drept administrativ, comercial etc.) privind derularea acestor tranzacții (macheta unui templu mesopotamian se poate urmări în figura 1.1.). Astfel, pentru articolele importante considerate în acea vreme, și anume cereale, ulei și lână, erau stabilite prețuri maxime, iar orice operațiune de comerț mai importantă trebuia să facă neapărat obiectul unui document oficial de vânzare-cumpărare. Aici, se poate remarca, spre deosebire de Egiptul Antic, și apariția unei clase de negustori care a permis și găsirea unor rute de comerț mult mai extinse decât ale egiptenilor, al căror comerț aparținea exclusiv statului.

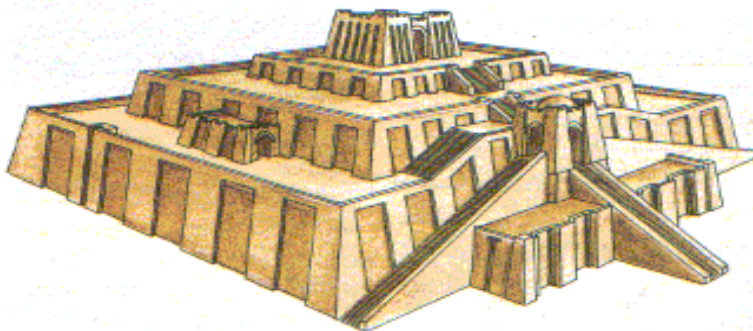


Figura 1.1.: Macheta unui templu mesopotamian
(Sursa: win.itczappa.it/progetti/maya/maya/mesopota.htm, accesat la data de 15.03.2016)

Din partea civilizațiilor precolumbiene ale Americilor de Sud au rămas destule dovezi privind practica comercială a acestora, aceștia folosind ca monedă de schimb semințele de cacao. Dintre acestea, poporul Maya, care după mențiunile lui Diego de Landa arătau „cea mai mare înclinație către comerț”⁵, făceau schimburi cu vanilie, cacao, miere, scoici sau ouă de broască țestoasă, sare, pește uscat sau bumbac, piei de jaguar, pene de quetzal dar și cu obsidian, materiale de construcții, pietre semiprețioase. Se practica și o formă de credit comercial, prin mai multe tipuri de contracte comerciale, care erau încheiate însă numai sub formă verbală.

În Grecia antică, schimburile comerciale se efectuau cel mai adesea direct, de la producător la cumpărător, fără a fi folosiți tot felul de intermediari, o categorie oarecum desconsiderată a acelor vremuri. Schimburile interne și traficul comercial pe uscat erau foarte reduse, atât din cauza producțiilor insuficient de mari, dar și a rutelor de călătorie extrem

⁵ *Ibidem*, p. 70.

de anevoioase. Comerțul exterior însă beneficia de vase de transport de până la 400 tone, dimensiuni considerabile pentru acele vremuri, ceea ce le permitea să exporte cantități uriașe de vin, ulei de măsline și ceramică de artă în schimbul grânelor, lemnului pentru construcția corăbiilor și materiilor prime pentru atelierele meșteșugărești.

Dat fiind faptul că în Grecia circulau multe monede, operațiunile cu acestea fiind intermediare de agenți de schimb, aceștia deveniseră adevărați bancheri ai vremurilor lor, unii dintre ei rămânând în amintirea posterității alături de figuri emblematice ale istoriei.

În acest sens, sursele istorice menționează cazul unui mare om de afaceri, Passio (un fost sclav eliberat, ajuns cel mai bogat om al Atenei), care efectua veritabile operațiuni financiare în numele clienților săi, respectiv primea bani în depozit, dădea bani cu dobândă în schimbul unor garanții, uneori chiar eliberând o formă de bilet la ordin, în baza căruia un client putea încasa bani în alt oraș.

În schimb, la romani activitățile comerciale și bancare nu se bucurau de foarte multă considerație. Se practica cămătăria în stil mare, cu dobânzi de până la 50%, dar această activitate, ca de altfel la nivelul întregii lumi antice, nu era privită cu ochi buni, fiind considerată o practică imorală și nedemnă de un om liber și de bune moravuri. Schimburile comerciale s-au intensificat însă odată cu apariția monedei oficiale (sec. IV î. Ch.), în provinciile cucerite, romanii menținând însă monopolurile locale. Volumul importurilor din provinciile cucerite era situat mult sub nivelul exporturilor către respectivele regiuni, balanțele comerciale fiind echilibrate de cantitățile enorme de mărfuri intrate în Roma sub formă de tribut.

Activitatea comercială pe uscat era mult ușurată de rețeaua excelentă de drumuri, inițial construite în scopuri militare, ulterior folosite și de negustori, care însumau nu mai puțin de 90.000 de km, foarte bine întreținute cu o lărgime medie de 5 metri (sectoare de drum din Via Appia aveau porțiuni largi chiar și de 10m)⁶.

Este interesant de urmărit, în paralel cu evoluția vieții comerciale și evoluția monedei, cea care era în esență liantul universal al tranzacțiilor economice. Astfel, cu aproape 1200 de ani înainte de era noastră, în China s-a început utilizarea cochiliilor de scoici în cadrul schimburilor comerciale; în timp, scoicile dovedindu-și rezistența și utilitatea pe piețele monetare, fiind consemnată utilizarea lor în unele zone din Africa până în jurul anilor 1950.

⁶ *Ibidem*, p. 724.

Datorită specificului lor, încă de la începuturi, banii și acumularea lor au avut și contestatari, astfel că tot de la greci vine și o legendă care spune că legislatorul Solon (638-558 î.Ch.) ar fi poruncit ca monedele utilizate să fie mari cât roata carului, pentru a-i dezvăța pe cetățeni de acumularea excesivă a acestora. O altă ciudățenie în istoria monedelor este înregistrată pe insula Yap din arhipelagul Carolinei din Oceanul Pacific, unde erau folosite monede uriașe de piatră. Acestea erau găurite la mijloc și erau transportate pe prăjini de mai mulți oameni. Bogăția fiecăruia, reprezentată prin astfel de monede, era ținută în fața casei, pentru a semnala nivelul averii fiecăruia, iar ca și utilitate se aprecia că un purcel valora o monedă de jumătate de metru, iar o nevestă - una de 1,3 metri.

Orașele cetate Atena și Corint au început să emită propria monedă în jurul anilor 600 î. Ch., iar tot cam în aceeași perioadă, numai un sfert de veac mai târziu, legendarul rege Cressus s-a apucat să producă, în Lidia, monede de aur și argint. Fiind capturat de persani, regele Cressus a introdus primii bani și în Persia.

Un exemplu important, în utilizarea banilor, îl reprezintă Alexandru cel Mare, care fiind obligat să cheltuiască enorm de mult cu întreținerea armatei sale uriașe (aproape o jumătate de tonă de argint pe zi), a impus pentru prima dată o rată de schimb între moneda de aur și cea de argint, respectiv de 10 la 1⁷.

Monedele cele mai utilizate în acea perioadă au rămas menționate, la greci, „*halcousul*” (confectionat din aramă, el echivala cu o treime de obol), „*obolul*” (o șesime de drahmă), „*drahma*” (din argint), „*staterul*”, (din aur, echivalent cu patru drahme) și „*talantul*” (600 de drahme), iar la romani „*libra*” și „*uncia*”, ambele din aramă, „*denarii*” din argint și „*aureus*”-ii din aur⁸ (modele ale denarului și drahmei antice pot fi urmărite în figura 1.2.).



Figura 1.2.: Denar de argint emis de împăratul Traian (cca. 110 d.Ch.) și drahmă grecească din insula Caria, Rhodos (cca.150 î.Ch.)

⁷ <http://epaminonda-epaminonda.blogspot.com/2012/08/banii.html>, accesat în data de 14.06.2014.

⁸ *Idem.*